

7. Ілляшенко О.О. Особливості охорони об'єктів патентування інтелектуальної власності в сфері медицини. Права людини в Україні і світі: охорона, реалізацію, захист: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (3 грудня 2015 р., м. Київ) / За заг. ред. А.С. Штефан. К.: НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ.

8. Ілляшенко О.О. Деякі особливості реалізації майнових прав медичних працівників на об'єкти авторського права в сфері психіатрії. Договірні форми реалізації прав інтелектуальної власності на об'єкти авторського права: збірник матеріалів науково-практичної інтернет конференції / за ред. Н.М. Мироненко. К.: НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, 2014.

9. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/page2>.

10. Про затвердження Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу: Наказ МОЗ України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0577-08>.

11. Про психіатричну допомогу: Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14/page>.

12. Досвід країн Європи у фінансуванні галузі охорони здоров'я. Уроки для України. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/14_reviewbook_uk.pdf.

13. Про затвердження Типового концесійного договору: Постанова КМУ від 12 квітня 2000 р. № 643. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/643-2000-п>.

14. Медична лабораторія «ДІЛА». URL: <https://dila.ua/quality.html>.

СЕРВЕТНИК А. Г.,

ад'юнкт кафедри
цивільного права і процесу
(Національна академія внутрішніх
справ)

УДК 347.961

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ У НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ З ВЧИНЕННЯ ВИКОНАВЧОГО НАПИСУ

Стаття присвячена питанням доказування у нотаріальному провадженні з вчинення виконавчого напису нотаріуса. Розкрито основні доктринальні підходи до розуміння сутності доказування у нотаріальному процесі та категорії предмета доказування. Спираючись на положення чинного законодавства, надано характеристику умовам вчинення виконавчого напису, які складають предмет доказування у відповідному нотаріальному провадженні.

Ключові слова: виконавчий напис нотаріуса, захист цивільних прав нотаріусом, нотаріальне провадження, доказування у нотаріальному процесі, предмет доказування.

Стаття посвящена вопросам доказывания в нотариальном производстве по совершению исполнительной надписи нотариуса. Раскрыты основные доктринальные подходы к пониманию сущности доказывания в нотариальном процессе и категории предмета доказывания. Опираясь на положения действующего законодательства, охарактеризованы условия совершения исполнительной

надписи, которые составляют предмет доказывания в соответствующем нотариальном производстве.

Ключевые слова: исполнительная надпись нотариуса, защита гражданских прав нотариусом, нотариальное производство, доказывание в нотариальном процессе, предмет доказывания.

The article is devoted to issues of proof in the notary's production on the execution of the executive inscription. The basic doctrinal approaches to the understanding of the essence of proof in the notarial process and the category of the object of proof, in particular, are disclosed. Relying on the provisions of the current legislation, the conditions for the execution of executive inscription, which constitute the subject of evidence in the corresponding notarial proceedings, are described.

Key words: executive inscription, protection of civil rights by a notary, notarial proceedings, proof in the notary process, subject of proof.

Вступ. Відповідно до ст. 18 Цивільного кодексу України нотаріус здійснює захист цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом. Вчинення виконавчого напису є єдиним способом нотаріальної форми захисту права, реалізація якого здійснюється в межах процесуальної форми спеціального нотаріального провадження.

За умов подальшої популяризації позасудових форм захисту цивільних прав дослідження окремих проблем захисту прав нотаріусом має достатньо велике значення. Серед науковців, які приділяли увагу вивченню окреслених питань, окремо слід відзначити роботи В.В. Баранкової, М.М. Дякович, Ю.В. Желіховської, В.В. Комарова, Р.А. Майданика, Я.М. Панталієнко, С.Я. Фурси та інших. Значна кількість наукових праць переконливо свідчить про актуальність тематики захисту цивільних прав нотаріусом та потребу у подальших наукових пошуках.

Постановка завдання. У цьому контексті заслуговує на увагу дослідження базових категорій нотаріального процесу, а також окремих структурних елементів процесуального механізму вчинення виконавчого напису, зокрема нотаріального провадження.

Результати дослідження. Нотаріальна форма захисту цивільних прав здійснюється в межах спеціального процесуального порядку – нотаріального процесу як різновиду юридичного процесу, якому притаманні такі базові категорії, як процесуальна форма, процесуальне провадження, процесуальні стадії тощо [1, с. 81].

У юридичній літературі процесуальне провадження визначається як головний елемент юридичного процесу, що є системним утворенням, комплексом взаємопов'язаних та взаємозумовлених процесуальних дій, які (а) утворюють певну сукупність процесуальних правовідносин, що відрізняються предметною характеристикою та пов'язаністю із відповідними матеріальними правовідносинами; (б) викликають потребу встановлення доказування, а також обґрунтування всіх обставин та фактичних даних юридичної справи, що розглядається; (в) зумовлюють необхідність закріплення, офіційного оформлення отриманих процесуальних результатів у відповідних актах-документах [1, с. 90]. Не становить виключення й нотаріальне провадження як головний елемент нотаріального процесу, в межах якого здійснюється захист порушених прав нотаріусом.

З огляду на викладене доволі важливою вбачається характеристика структурних компонентів нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису, зокрема інституту доказування та такої його базової категорії, як предмет доказування. Останнє водночас і визначає мету цієї статті.

Проблематика доказування посідає чи не центральне місце під час вчинення нотаріального провадження, що є очевидним, адже від правильної оцінки поданих нотаріусу матеріалів залежить законність та обґрунтованість прийнятого у підсумку нотаріального акта.

Що стосується самого поняття доказування у нотаріальному процесі, то, на наш погляд, воно було визначено В.В. Баранковою як процесуальна діяльність суб'єктів нотаріального провадження, що спрямована на встановлення юридичних фактів, необхідних для постановлення законного та обґрунтованого нотаріального акта, і охоплює надання, дослідження та оцінку доказів [2, с. 95].

Також важливим під час дослідження нотаріального доказування є аналіз категорії предмета доказування. Так, на думку Є.І. Білозерської, предметом доказування у нотаріальному процесі є коло фактів, які необхідно встановити нотаріусу для правильного вчинення нотаріальної дії. Вона вважає, що зазначене визначення є універсальним, воно дозволяє включити до предмета доказування будь-який факт, що впливає на правильне вчинення нотаріусом нотаріальної дії [3, с. 40].

Трохи інше визначення предмета доказування надають В.В. Комаров та В.В. Баранкова, які пропонують розглядати його як сукупність юридичних фактів, установлення і перевірка яких необхідні для вчинення конкретної нотаріальної дії [4, с. 97].

Проводячи аналогію із визначенням джерел формування предмета доказування у цивільному судочинстві, можна стверджувати, що коло фактів, які встановлюються для вчинення нотаріальної дії, визначаються переважно в нормах матеріального права, наприклад, під час посвідчення правочинів (ст.ст. 202–214 ЦК України), під час посвідчення довіреностей (ст.ст. 244–250 ЦК України) тощо [4, с. 97].

Матеріально-правові факти входять до предмета доказування у нотаріальному процесі. Слід погодитися з О. Снідевичем, що нотаріальний процес є правозастосовним процесом, у якому нотаріус застосовує норми матеріального права [5, с. 553–556]. Є.І. Білозерська з огляду на це відзначає, що у нотаріальному процесі підлягають встановленню юридичні факти, визначені матеріальною нормою, що застосовується. Так, під час посвідчення договорів купівлі – продажу нерухомого майна нотаріус обов'язково повинен перевіряти належність продавцю права власності на нерухоме майно, для чого нотаріусу обов'язково має бути наданий правостановлюючий документ. Зазначений факт входить до предмета доказування як такий, що передбачений ст. 658 ЦК України, відповідно до якої право продажу товару, крім випадків примусового продажу й інших випадків, встановлених законом, належить власникові товару [3, с. 42].

Крім того, аналіз положень вітчизняного законодавства про нотаріат дозволяє прийти до висновку, що водночас із нормами матеріального права джерелом формування предмета доказування у нотаріальному провадженні є також і норми процесуального права.

У межах вчинення відповідних нотаріальних дій нотаріус застосовує водночас норми і матеріального, і процесуального права, що визначають власне характер справи, яка розглядається, та оптимальний порядок досягнення юридичного результату [2, с. 188]. З огляду на це на особливу увагу під час дослідження предмета дослідження доказування заслуговують нотаріально-процесуальні факти. Як і матеріально-правові ці факти також входять до предмета доказування у нотаріальному процесі. Нотаріально-процесуальні факти визначаються законодавством про нотаріат, ст. 49 Закону України «Про нотаріат», яка передбачає підстави відмови у вчиненні нотаріальної дії. Такими фактами є компетенція (предметна та територіальна) нотаріуса, внесення плати за вчинення нотаріальної дії або інших платежів, пов'язаних із її вчиненням, нотаріальна процесуальна правоздатність або дієздатність особи, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії, відсутність у нотаріуса сумнівів у тому, що фізична особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, усвідомлює значення, зміст, правові наслідки цієї дії, ця особа не діє під впливом насильства тощо [3, с. 42].

Варто погодитися із Є.І. Білозерською, яка підкреслює, що кожна нотаріальна дія має свою специфіку предмета доказування. Предмети доказування окремих нотаріальних дій різняться між собою настільки, що фактично не можуть мати нічого спільного. Так, у разі вчинення нотаріальних дій, предметом яких є посвідчення права, нотаріус встановлює передбачені матеріально-правовим законом юридично значимі матеріально-правові факти, з якими пов'язується виникнення такого права (наприклад, під час видачі свідоцтва про пра-

во на спадщину нотаріус встановлює передбачені ЦК України час відкриття спадщини, коло спадкової маси, коло спадкоємців за законом тощо). Зовсім іншим є предмет доказування під час вчинення нотаріусом деяких нотаріальних дій щодо посвідчення юридичних фактів. У цих діях традиційного предмета доказування немає. Можна сказати, що тут взагалі може не бути фактів матеріально-правового характеру (наприклад, у разі засвідчення правильності копії документа, до предмету доказування якої входять лише визначені ст. 75 Закону України «Про нотаріат» процесуальні факти). Отже, дослідниця підсумовує, що предмет доказування у нотаріальному процесі залежить і зумовлюється, насамперед, нотаріальною дією, яку необхідно вчинити [3, с. 41].

В.В. Баранкова наголошує, що особливість предмета доказування в нотаріальному процесі полягає в тому, що відповідні пункти Порядку вчинення нотаріальних дій, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5 (далі – Порядок), які регулюють процесуальний порядок учинення певної нотаріальної дії, завжди містять як перелік фактів, які підлягають встановленню та перевірці нотаріусом, так і вказівку на засоби їх доказування. Це є загальним правилом нотаріального законодавства [2, с. 98].

Розмірковуючи над категорією предмета доказування у нотаріальному провадженні з вчинення виконавчого напису, відзначимо, що відповідно до положень ст. 88 Закону України «Про нотаріат» та п. 3 глави 16 розділу II Порядку до предмета належать умови вчинення виконавчого напису.

Відповідно до ст. 88 Закону України «Про нотаріат» нотаріус вчиняє виконавчі написи, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем та за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, а у відносинах між підприємствами, установами та організаціями – не більше одного року. Якщо для вимоги, за якою видається виконавчий напис, законом встановлено інший строк давності, виконавчий напис видається у межах цього строку.

Тлумачення змісту вищевказаної статті дозволяє прийти до висновку, що доказування в цьому випадку охоплює дві групи фактів:

- 1) факти наявності підстав для вчинення виконавчого напису;
- 2) факт дотримання стягувачем строків для вчинення виконавчого напису.

Підстави для вчинення виконавчого напису закріплені в таких законодавчих актах: у ЦК України, Сімейному кодексі України, Кодексі торговельного мореплавства України, законах України «Про іпотеку», «Про заставу», «Про забезпечення вимог кредиторів та рестрацію обтяжень», «Про фінансовий лізинг», «Про оренду державного та комунального майна», «Про обіг векселів в Україні», «Про аграрні розписки» тощо. Крім цього, важливе значення для встановлення наявності підстав має Перелік документів, за якими стягнення заборгованості проводиться в безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 1172 від 29 червня 1999 (далі – Перелік).

Для доведення наявності таких підстав стягувач має подати нотаріусу такі документи:

- а) оригінал боргового документу;
- б) документи, які встановлюють безспірність заборгованості відповідно до Переліку.

До початку дослідження доказів нотаріус зі змісту поданої стягувачем заяви про вчинення виконавчого напису має визначити, з якої підстави планується вчинення виконавчого напису.

Під час дослідження вищевказаних доказів, нотаріус повинен встановити:

- чи відповідає оригінал боргового документа вимогам закону;
- чи належить борговий документ до Переліку;
- чи відповідають вимогам належності та достатності документи, подані стягувачем;
- чи не належить майно, на яке пропонується звернути стягнення, до переліку майна, звернення стягнення на яке заборонено законодавством або здійснюється виключно за рішенням суду;
- чи правильно здійснено розрахунок розміру стягнення.

Усі перелічені дії мають одну мету – впевнитись у безспірності вимог стягувача. Якщо у нотаріуса виникають сумніви або існує потреба в отриманні іншої інформації чи документів, які мають значення для обґрунтованого вчинення виконавчого напису, він має право витребувати їх у стягувача. Виникнення такої потреби є самостійною підставою для відкладення вчинення нотаріальної дії.

Виконавчий напис може бути вчинений лише за умови, якщо з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, якщо законом не встановлено інший строк давності.

Отже, окремим фактом, який потребує доказування, є непропущення стягувачем строків звернення до нотаріуса, що також пов'язане з необхідністю встановлення безспірності вимог.

Логіка законодавця у такому разі є цілком зрозумілою і ґрунтується на такому інституті цивільного права, як позовна давність.

Позовна давність є різновидом преклюзивного строку, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу. Відповідно до ст. 257 ЦК України загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки.

З огляду на це слід зауважити, що, незважаючи на подання стягувачем усього необхідного пакету документів, які підтверджують безспірність заборгованості, сам факт спливу трирічного строку пред'явлення вимоги перекреслює, на нашу думку, сталість відповідної конструкції. Пояснити це можна тим, що у разі стягнення заборгованості не в нотаріальному, а в судовому порядку, незважаючи на доведеність підставності вимог позивача, лише заявлення відповідачем-боржником про застосування строків позовної давності є підставою для відмови у позові.

Також слід зазначити, що ст. 258 ЦК України встановлює спеціальні строки позовної давності. Зокрема, позовна давність строком в один рік застосовується для вимог про стягнення штрафу, пені. Якщо позовна давність для задоволення вимог кредитора за зобов'язанням складає 3 роки, то відносно штрафу позовна давність складає 1 рік, з огляду на що під час вчинення виконавчого напису нотаріус до суми, що підлягає стягненню, не може включати штраф за період, що є більшим, ніж 1 рік, навіть якщо за основним зобов'язанням строк позовної давності складає 3 роки [6, с. 49].

Положення ст. 88 Закону України «Про нотаріат» встановлює спеціальний річний строк для заборгованості, яка виникає у відносинах між підприємствами, установами та організаціями. Ця норма справедливо піддається критиці у юридичній літературі. Як вважає Д.В. Журавльов, таке положення є анахронічним, оскільки на момент прийняття Закону України «Про нотаріат» чинним був старий ЦК УРСР 1963 року, який передбачав строк позовної давності між юридичними особами в один рік. Чинний ЦК України встановив загальний строк позовної давності у три роки, а тому відповідне положення Закону України «Про нотаріат» потребує узгодження із нормами ЦК України [7, с. 77].

Під час встановлення такої умови вчинення виконавчого напису, як дотримання строків пред'явлення вимоги, нотаріусу важливо не тільки математично порахувати відповідний строк, а й чітко визначитись із моментом, коли у стягувача виникло відповідне право.

Так, на думку, О.В. Коротюк, це можна встановити шляхом дослідження документа, який подається для вчинення нотаріальної дії. Наприклад, якщо нотаріусу подано опротестований вексель, у якому вказаний строк платежу «за пред'явленням», то право на стягнення є таким, що виникло з моменту вчинення на векселі протесту [8, с. 572].

Згідно з п. 3.4. глави 16 розділу II Порядку строки, протягом яких виникло право примусового стягнення боргу.

Під час визначення такого моменту, на наш погляд, доцільно користуватись чинними положеннями цивільного законодавства, які визначають момент початку перебігу строку позовної давності [9]. Відповідно до ч. 1 ст. 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Як висловився Верховний Суд України у своїй правовій позиції по справі № 6-152цс14, для визначення початку перебігу позовної давності має значення не тільки безпосередня обізнаність особи про порушення її прав, а й об'єктивна можливість цієї особи знати про обставини порушення її прав. Норма ч. 1 ст. 261 ЦК України містить презумпцію обізнаності особи про стан своїх суб'єктивних прав, отже, обов'язок доведення терміну, з якого особі стало (могло стати) відомо про порушення права, покладається на позивача [10].

Окремою проблемою під час визначення дотримання строків пред'явлення вимоги стягувачем є питання стосовно переривання строків позовної давності (ст. 264 ЦК України). Певні роз'яснення щодо застосування цієї норми надавалися вищими судовими інстанціями. Зокрема, постановою Пленуму Вищого господарського суду України № 10 від 29.05.2013 «Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів» було відзначено, що до дій, які свідчать про визнання боргу або іншого обов'язку, може (з урахуванням конкретних обставин справи) належати часткова сплата боржником або з його згоди іншою особою основного боргу та (або) сум санкцій. Якщо виконання зобов'язання передбачалося частинами або у вигляді періодичних платежів і боржник вчинив дії, що свідчать про визнання лише певної частини (чи періодичного платежу), то такі дії не можуть бути підставою для переривання перебігу позовної давності стосовно інших (невизнаних) частин. Визнання боржником основного боргу і його сплата самі собою не є доказами визнання ним також і додаткових вимог кредитора (зокрема, штрафу, процентів за користування коштами) та вимог щодо відшкодування збитків, а отже, не можуть вважатися перериванням перебігу позовної давності за зазначеними вимогами [11].

Водночас стосовно вчинення виконавчого напису виникає питання, чи достатньо стягувачу у разі спливу трирічного строку пред'явлення вимоги надати нотаріусу додаткові документи, які підтверджують переривання строку позовної давності (наприклад, лист боржника про визнання боргу) й забезпечують існування відповідної умови для вчинення виконавчого напису. На наш погляд, навіть наявність таких документів не здатна забезпечити абсолютну безспірність вимог стягувача, оскільки у боржника залишатиметься право оскаржити переривання вказаного строку і, як свідчить судова практика, доволі успішно.

Висновки. З огляду на викладене робимо висновок, що пропущення строків пред'явлення вимоги навіть за наявності документів, які підтверджують переривання строків позовної давності, є підставою для відмови у вчиненні виконавчого напису, оскільки в іншому разі існуватиме загроза скасування виконавчого напису у майбутньому. Отже, встановлення у процесі доказування беззаперечної наявності всіх перелічених умов є констатацією факту безспірності вимог стягувача й створює підґрунтя для прийняття нотаріусом позитивного рішення про вчинення виконавчого напису.

Список використаних джерел:

1. Теория юридического процесса / под общ. ред. В.М. Горшенева. Х.: Вища школа, 1985. 192 с.
2. Баранкова В.В. Нотариальная деятельность как правовая форма. Вестник академии правовых наук Украины. 1998. № 3. С. 185–192.
3. Білозерська Є. Предмет доказування у нотаріальному процесі. Підприємництво, госп-во і право: наук.-практ. госп.-прав. журн. 2012. № 10. С. 40–43.
4. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотаріат в Україні: підручник; Національний університет «Юридична академія України ім. Я. Мудрого». Х.: Право, 2012. 384 с.
5. Теорія нотаріального процесу: науково-практичний посібник / за заг. ред. С.Я. Фурси. К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. 920 с.
6. Єщенко А. Вчинення виконавчих написів нотаріусом. Мала енциклопедія нотаріуса. 2005. № 1. С. 48–51.
7. Журавльов Д.В. Виконавчі написи як засіб захисту нотаріусами цивільних прав юридичних та фізичних осіб. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 8. С. 76–82.

8. Закон України «Про нотаріат»: науково-практичний коментар / О.В. Коротюк. Х.: Право, 2012. 648 с.

9. Токар Н. Визначення початку перебігу строку позовної давності в цивільному праві України. Підприємництво, господарство і право. 2006. № 9. С. 16–19.

10. Постанова Верховного Суду України від 29 жовтня 2014 року по справі № 6-152цс14. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41384789> (дата звернення: 01.03.2018).

11. Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів: постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 10 від 29.05.2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-13> (дата звернення: 01.03.2018).

ХАНОВИЧ Є. Д.,
аспірант кафедри цивільного
права і процесу
(Національна академія внутрішніх
справ)

УДК 347.615

ПОНЯТТЯ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ БАТЬКІВ ПО УТРИМАННЮ ДІТЕЙ

У статті проаналізовано поняття «аліменти». Досліджено юридичну природу понять «обов'язок» та «зобов'язання», співвідношення понять «аліменти» та «аліментні зобов'язання» з поняттям «утримання». Розглянуто основні ознаки аліментних зобов'язань та сформовано на їх підставі визначення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей.

Ключові слова: аліменти, утримання, аліментні зобов'язання батьків по утриманню дітей.

В статье проанализировано понятие «алименты». Исследовано юридическую природу понятий «обязанность» и «обязательство», соотношение понятий «алименты» и «алиментные обязательства» с понятием «содержание». Рассмотрено основные признаки алиментных обязательств и сформулировано на их основании понятие алиментных обязательств родителей по содержанию детей.

Ключевые слова: алименты, содержание, алиментные обязательства родителей по содержанию детей.

The article analyzes the concept of “alimony”, the legal nature of the concepts “duty” and “obligation”, the relationship between the concepts “alimony” and “alimentary obligations” with the concept of “content”. The main signs of alimony obligations are considered and the concept of alimony obligations of parents on the children support is formulated on their basis.

Key words: alimony, support, child support alimony obligations of parents.

Вступ. Частиною другою статті 51 Конституції України [1] та статтею 180 Сімейного кодексу України [2] визначено, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Однак закріплені права дитини на утримання та обов'язки батьків забезпечувати дитині відповідний рівень життя, харчування, виховання не завжди виконуються у нашій країні. Відсут-

